

Лариса Дмитрівна Глущенко, асистент
Вінницький національний технічний університет

ФОРМУВАННЯ ПРОМИСЛОВИХ КЛАСТЕРІВ ЯК НАПРЯМОК РОЗВИТКУ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ З ТЕХНОЛОГІЧНИМИ ІННОВАЦІЯМИ

В умовах трансформації економіки України і переведення її на інноваційно-інвестиційний шлях розвитку важливого значення набуває співпраця всіх суб'єктів національної інноваційної системи – держави, малих, великих та середніх підприємств, наукових та освітніх установ, різних фондів підтримки та розвитку, фінансових установ – за допомогою формування промислових кластерів.

Формування кластерів широко використовується в Європі та інших розвинутих країнах світу. У країнах ЄС кластерний підхід є однією з умов підвищення конкурентоспроможності економіки регіонів, інструментом, що стимулює міжрегіональну кооперацію та інтеграцію, підвищує обсяги експорту інноваційно-орієнтованого виробництва та стимулює економічне зростання в цілому. [1] Так, економіка Фінляндії повністю кластеризована, у ній виділено 9 кластерів, а економіка Нідерландів розбита на 20 «мегакластерів», на основі функціонування яких визначені пріоритети інноваційної політики держави. У Данії діють 29 кластерів, до роботи в яких залучено 40 % усіх підприємств країни, що забезпечують 60 % експорту. В Австрії діють транскордонні кластери з Німеччиною, Італією, Швейцарією, Угорщиною, а також розроблено політику стимулювання розвитку зв'язків між дослідними інститутами та промисловим сектором, знижено регуляторні бар'єри в інноваційних програмах. У Німеччині створено промислові кластери, а у Словенії прийнято стратегію зростання конкурентоспроможності промисловості та розроблено програму національного розвитку кластерів[2].

Згідно з загальноприйнятим визначенням, під кластерами розуміється мережа незалежних промислових підприємств, наукових установ, організацій, що надають спеціалізовані послуги та забезпечують взаємодію науки і виробництва, постачальників сировини і матеріалів, споживачів готової продукції, пов'язаних в єдиний виробничий ланцюжок.

Підприємства та організації, що належать до певного кластера, є географічно локалізованими, перебувають у тісній взаємодії між собою, в результаті чого посилюються їх конкурентні переваги і створюється синергетичний ефект [3, с. 79].

Кластер є реальним економічним явищем, яке можна економічно вимірювати. Для того що б ефективно реалізувати ідею кластера необхідно пам'ятати, що основою формування кластеру є взаємодія малого та великого підприємництва.

Кластер об'єднаний не тільки географічно, але і в рамках єдиного внутрішнього інформаційного середовища, безпосередньо пов'язаного із зовнішнім середовищем. Таке об'єднання має ряд позитивних моментів:

- сприяє швидкій адаптації та диверсифікації виробництва,
- спрощує пошук та взаємодію з контрагентами, наукою, структурами влади,
- дозволяє у короткі терміни поширити і впровадити нові технології.
- створює умови для скорочення інноваційного циклу і прискорення виведення технологічних інновацій на нові ринки збуту, в тому числі й зовнішні.

Кластери характеризуються інноваційною спрямованістю. Вони формуються на основі потужної виробничої, технологічної та наукової бази і, як правило, розвиваються там, де здійснюється або очікується значне просування в галузі техніки і технологій та подальшого виходу на нові ринки. Використовуючи переваги ефективних способів координації господарської діяльності (спеціалізація, конкуренція, партнерська взаємодія, та ін.) промислові кластери дозволяють швидко здійснювати виробництво нових знань, їх трансфер, поширення та перетворення в інновації, затребувані ринком, що сприяє зниженню сукупних витрат на проведення досліджень і розробок технологій з подальшою їх комерціалізацією та зростанням ефективності технологічного процесу.

Кластери є об'єктивною умовою для виникнення, функціонування і розвитку діяльності малих підприємств з технологічними інноваціями (МПТІ). Вони забезпечують МПТІ високий ступінь спеціалізації, доступ до ресурсів та інформації, надають допомогу в організації діяльності та підтримку в процесі її здійснення. У свою чергу, малі підприємства надають промисловим кластерам необхідну гнучкість і мобільність, формують певні взаємозв'язки між їх структурними елементами.

Основними задачами кластера є: організація ринку і технічна розвідка на предмет майбутнього впровадження розробок; налагодження співробітництва, пошук партнерів, ідентифікація контрактних завдань;

розвиток транснаціональних відносин з іншими кластерами; обмін інформацією між її членами та партнерами шляхом проведення семінарів, конференцій, створення веб-сайтів; налагодження діалогу між промисловістю, науковим співтовариством і органами влади; організація і управління персоналом; зв'язок із спеціалізованими освітніми установами;

консультації та допомога у фінансуванні проектів, оформленні прав інтелектуальної власності. Інші види діяльності кластера можуть включати засоби сприяння комерційному співробітництву між її членами, налагодження спільних закупок, логістики, виробництва, стимулювання експорту і продаж, розробку брендингу регіону і продуктів в рамках маркетингу кластеру. Нарешті, кластери відповідають за забезпечення відкритого доступу учасників кластеру до інфраструктурних об'єктів (лабораторій, випробувальних центрів, учбових центрів тощо).

Формування промислових кластерів є досить актуальним напрямком розвитку МПТІ, оскільки кластери є формою підприємництва, яка поєднує діяльність наукових і освітніх установ, що здійснюють дослідження і конструкторські розробки, промислових підприємств різних розмірів, що впроваджують отримані результати для безперервного відтворення інновацій, а також фінансових установ, різних державних організацій та місцевих органів влади, які забезпечують інституційну підтримку інноваційних процесів. Більш того, існування кластерів сприяє інтелектуальному зростанню капіталу на підприємствах, які є учасниками кластеру. Таке зростання стимулює передачу технологій і сприяє впровадженню інновацій на МПТІ. Ось чому підприємства, що працюють у кластері мають більш високий рівень інновацій, ніж підприємства, які не належать до будь-якого кластеру.

Формування промислових кластерів в країні значною мірою залежить від ефективності регулюючого впливу держави в сфері підтримки МПТІ з технологічними інноваціями, який повинен передбачати прямі і непрямі заходи, а саме: законодавче забезпечення, надання пільгових кредитів грантів, зниження податкового навантаження, захист інтелектуальної власності, страхування діяльності, розвиток інноваційної інфраструктури та ін.

В Україні поки що не створено правових основ формування кластерів. В 2008 р. Міністерством економіки України було розроблено проект розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції створення кластерів в Україні”[2], проте її не було затверджено. В 2009 р. Міністерством регіонального розвитку та будівництва України спільно з Національною академією наук України розроблено проект Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів[4], який також не набув правового статусу.

Оскільки не визначено нормативно-правового статусу кластерів, то неможливо з’ясувати і їх фактичну кількість в Україні, хоча у наукових працях досить часто називаються конкретні цифри.

Висновок: Ефективна взаємодія МПТІ у промисловості з великими підприємствами, науковими і освітніми установами та державою в рамках кластерів повинно бути важливим напрямом економічної політики на всіх рівнях. В свою чергу це дозволить посилити економічну співпрацю, стимулювати розробки прикладного характеру і збільшити обсяги їх практичного використання, а також вирішити питання розвитку малих підприємств з технологічними інноваціями і розширення характеру їх діяльності.

Література

1. Посібник з кластерного розвитку. Україна: Послуги з підтримки МСП в пріоритетних регіонах. EuropeAid/121495/C/SV/UA. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://economy-mk.gov.ua/download/books/ClusterHandbookUkr.pdf>
2. Концепція створення кластерів в Україні від 29.08.2008 р. (проект) / М-во економіки України. [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=121164
3. Афанасьев М. Мировая конкуренция и кластеризация экономики / М. Афанасьев, Л. Мясникова // Вопросы экономики. - 2005. - № 4. – С.75-84.
4. Проект концепції Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів //Офіц. сайт М-ва регіон. розвитку, буд-ва та житл.-комун. господарства. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.minregionbud.gov.ua/uk/publish/category/28895>.

Глуценко Л.Д. Формування промислових кластерів як напрямок розвитку малих підприємств з технологічними інноваціями / Глуценко Л.Д. // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні». – Вінниця : ВНТУ, 2013. – С.222-224